

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาตินับว่ามีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่ในอดีต จะเห็นได้จากในสมัยดึกดำบรรพ์มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้โดยเก็บอาหารจากป่าและล่าสัตว์ ต่อมามนุษย์ได้รู้จักวิธีนำพืชและสัตว์มาเพาะเลี้ยงเป็นอาหารใกล้ ๆ กับที่พักอาศัย อันเป็นต้นกำเนิดของการเกษตรในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มปริมาณมากขึ้นความต้องการอาหารก็มากขึ้นตามไปด้วย จึงมีความจำเป็นต้องเพิ่มผลผลิตเพื่อให้เพียงพอ กับความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยการขยายพื้นที่ในการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่ เพิ่มขึ้น และความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เกิดขึ้นทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ ในระดับโลกนั้นเมื่อจักรวรรดินิยมได้แพร่จากยุโรปตอนเหนือไปสู่ทุกมุมโลก (เสนห์ จามริก และคณะ, 2536:49-50) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 การค้าได้ทำให้ความต้องการผลผลิตเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในปี ค.ศ.1490 พื้นที่ป่าไม้ ในทวีปอเมริกาได้ถูกทำลายลงอย่างมากเพื่อแปรสภาพพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่ทำไร่อ้อย สำหรับการ ผลิตน้ำตาล การปลูกอ้อยเพื่อผลิตน้ำตาลเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน จากสภาพพื้นที่ป่ากลายเป็นพื้นที่ในการปลูกอ้อย และส่งผลให้เกิดการทำลายป่าในอเมริกาอย่าง รวดเร็ว เช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในแถบเมดิเตอร์เรเนียน ใน ค.ศ.1530 โปรตุเกสได้เข้า ยึดครองและทำลายป่าบนเขตร้อนบริเวณชายฝั่งของประเทศบราซิลลงเพื่อปลูกอ้อย การคุกคาม ของจักรวรรดินิยมและพืชพาณิชย์ทำให้ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือการทำไร่ ขนาดใหญ่เพื่อปลูกพืชพาณิชย์ ให้ผลตอบแทนทางการค้าสูงกว่าการปลูกพืชเป็นอาหารระบบการ ผลิตเพื่อยังชีพจึงสูญสิ้นไปโดยสิ้นเชิง

จะเห็นได้ว่าการที่ประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นความต้องการอาหารก็มากขึ้นตามไปด้วย การเพิ่มขึ้นของประชากรจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ในการผลิต และเกิดการ เปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ ประเทศไทยก็เช่นเดียวกันกล่าว คือประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เดิมการผลิตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคณะ, 2534) เมื่อประเทศไทยได้มีการจัดทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ.2398 ซึ่งผลักดันให้ประเทศไทยขยายการผลิตเพื่อส่งออกในช่วงเกือบ 100 ปี หลัง

จากนั้นได้มีการถากถางพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2398-พ.ศ. 2473 ปริมาณข้าวที่ประเทศไทยส่งออกเพิ่มขึ้นกว่า 25 เท่าตัว ยิ่งไปกว่านั้น ภายหลังที่ธนาคารโลก และคณะผู้แทนจากสหรัฐอเมริกาได้เดินทางเข้ามาสำรวจสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทย และจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 โดยเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกสินค้าการเกษตร ทำให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพียงไม่ถึง 30 ปี (ระหว่างปี พ.ศ. 2493-พ.ศ. 2521) มีการขยายพื้นที่ปลูก ปอ มันสำปะหลัง อ้อย และพืชเศรษฐกิจ เพื่อส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน และประชาคมยุโรปเพิ่มขึ้น

สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ได้เริ่มมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างชัดเจนขึ้น ในปี พ.ศ. 2500 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้ให้มีการตัดถนนเชื่อมโยงกับ กรุงเทพฯ และภาคอื่น ๆ เศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเริ่มติดต่อกับภาคอื่น ๆ มากขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐที่เน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ทำให้การผลิตทางการเกษตรเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายเพิ่มขึ้น (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคณะ, 2534) พืชเศรษฐกิจบางชนิด เช่น ข้าวโพด ปอ เริ่มเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การพัฒนาเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดำเนินต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ. 2515 ก็ได้เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 ในช่วงนี้ได้เริ่มมีการปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งถือได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่เข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในขณะนั้น และมีการขยายพื้นที่ปลูกขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยคุณสมบัติที่เป็นพืชปลูกง่าย และทนแล้งได้ดี ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญของภาคในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมให้มีการปลูกอ้อยอย่างแพร่หลาย และมีการตั้งโรงงานน้ำตาลหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ที่จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น และชัยภูมิ เป็นต้น ดังนั้นการขยายตัวของพื้นที่ปลูกอ้อยจึงกระจายไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง และตอนล่างมากขึ้น จากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเปลี่ยนแปลงที่ดินที่เป็นป่าโดยการถากถางบุกเบิกเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าว ดังนั้นการปลูกพืชเศรษฐกิจจึงมีความสัมพันธ์กับการลดลงพื้นที่ป่า จะเห็นได้จากพื้นที่ปลูกข้าวมีพื้นที่ปลูกมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอื่น ๆ พื้นที่ปลูกข้าวรวมทั้งภาคประมาณ 15.4 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2504/05 พื้นที่ปลูกข้าวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเพิ่มเป็น 29.2 ล้านไร่ หรือร้อยละ 49 ของพื้นที่เพาะปลูกข้าวทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2531/32 ในปี พ.ศ. 2500 นอกจากปลูกข้าวแล้วประชาชนบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากปลูกข้าวมาเป็นปลูกปอแก้ว ในขณะที่มีพื้นที่ปลูกปอแก้วทั่ว

ประเทศประมาณ 7.8 หมื่นไร่ และพื้นที่เพาะปลูกบ่อแก้วเกือบทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียง-
เหนือประมาณ 6.8 หมื่นไร่ และพื้นที่เพาะปลูกได้ขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปีการผลิต พ.ศ.
2504/05 เพิ่มขึ้นเป็น 1.13 ล้านไร่ และเพิ่มสูงสุดเป็น 2.64 ล้านไร่ ในปีเพาะปลูก พ.ศ.
2516/17 แต่หลังจากนั้นพื้นที่เพาะปลูกมีแนวโน้มลดลงและลดลงเหลือเพียง 8.3 แสนไร่ ในปี
การผลิต พ.ศ. 2531/32 บ่อมีราคาต่ำลง ดังนั้นประชาชนบางส่วนจึงเปลี่ยนพื้นที่มาปลูก
มันสำปะหลัง พื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ขยายเพิ่มขึ้นอย่างมาก
โดยเพิ่มประมาณ 5.9 ล้านไร่ และเมื่อผลผลิตมันสำปะหลังในประเทศมีจำนวนมาก ไม่สามารถ
ระบายออกสู่ตลาดได้มากเท่าที่ควร ประกอบกับราคาของมันสำปะหลังได้อิงอยู่กับตลาดภายนอก
ประเทศ ดังนั้นราคามันสำปะหลังจึงเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน บางครั้งราคาตก จึงทำให้ประชาชน
บางส่วนเปลี่ยนแปลงมาปลูกอ้อยแทน พื้นที่ปลูกอ้อยทั้งหมดของภาคในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2531/32
มีประมาณ 6 แสนไร่ ซึ่งยังคงน้อยกว่าพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น ๆ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคณะ,
2534:185-191)

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจที่กล่าวข้างต้นนั้น จะ
เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แสดงให้เห็นว่ามีการใช้พื้นที่เพาะปลูกทดแทนกันระหว่างพืชเศรษฐกิจ
เหล่านี้ โดยประชาชนจะขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชในราคาสูงขึ้น และลดพื้นที่เพาะปลูกที่คาดว่า
ราคาจะต่ำลง ประชาชนจึงเปลี่ยนจากการใช้ที่ดินเพื่อการผลิตแบบยังชีพเป็นการเปลี่ยนแปลง
การใช้ที่ดินโดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การผลิตเพื่อขายเป็นหลัก เพื่อจะได้นำเงินสดมาใช้จ่ายซื้อ
เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นก่อให้เกิด
ผลกระทบหลายด้านโดยเฉพาะด้านกายภาพ กล่าวคือ ทำให้พื้นที่ป่าลดลงโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียง-
เหนือลักษณะของดินไม่สมบูรณ์ ประกอบกับการเพิ่มผลผลิตจำเป็นต้องมีการขยายพื้นที่
ให้มากขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลง และในการปลูกพืชไร่เหล่านี้จะต้องมีการคราด
ไถ การใส่ปุ๋ย ซึ่งทำให้ระบบนิเวศน์เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพแล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและ
ด้านเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนอีกด้วย กล่าวคือ เดิมการดำรงชีพของคนในชุมชนมีการ
ผลิตแบบยังชีพสำหรับใช้บริโภคในครัวเรือน และใช้แลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่น เมื่อมีการผลิต
เพื่อขายชุมชนจะต้องพึ่งพิงภายนอกมากขึ้นทั้งทางด้านตลาดและปัจจัยการผลิต เมื่อมีการติดต่อกับ
ภายนอกมากขึ้น วัฒนธรรมภายนอกก็แพร่กระจายเข้ามาในชุมชนมากขึ้นด้วย ทั้งวัฒนธรรมการ
บริโภค การแลกเปลี่ยน การใช้เทคโนโลยีในการผลิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ความสัมพันธ์ของ
กลุ่มคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ดัง สุวิทย์ ธีรศาสวัต และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2529) ได้
ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในหมู่บ้าน

อีสาน กรณีบ้านโนนตะแบก พบว่าเดิมเศรษฐกิจของหมู่บ้านเป็นการผลิตแบบยังชีพ ระบบแรงงาน มีการลงแขก วิธีการทำนาทำไร่เป็นแบบดั้งเดิม เมื่อมีการคมนาคมสะดวกขึ้น และการนำพืชเศรษฐกิจคือ ปอ และมันสำปะหลังเข้ามาปลูก ทำให้เปลี่ยนจากการผลิตแบบยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขาย วิถีชีวิตของชาวบ้านมีการพึ่งตลาดภายนอกมากขึ้น ระบบการลงแขกค่อย ๆ ลดลง ระบบการจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่ มีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตมากขึ้น ก่อให้เกิดรายจ่าย และภาวะหนี้สินสูงขึ้นตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม ระบบเครือญาติเดิม มีการพึ่งพากันมาก ค่อย ๆ เปลี่ยนมาพึ่งพาภายนอกน้อยลง แต่ความสัมพันธ์ในครอบครัว การยึดมั่นใน ประเพณี และความเชื่อมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก สำหรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของ สังคมเมือง และการสื่อสารมวลชน ทำให้หมู่บ้านรับเอา "ความทันสมัย" อันรวมไปถึงพฤติกรรม การศึกษาโรค ค่านิยมเรียนสูง ๆ การบันเทิงแบบคนเมืองมากขึ้น

ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจภาพการเปลี่ยนแปลงในระดับจุลภาค ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของครอบครัวและชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้ได้เจาะจงเลือกพื้นที่ หมู่บ้านหินแตก ตำบลนางาม อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากหมู่บ้านหินแตก นอกจาก จะปลูกข้าวเพื่อยังชีพแล้ว ยังมีการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นรายได้หลักให้ครอบครัว โดยมีการ พัฒนาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกปอเป็นมันสำปะหลัง และอ้อย ตามลำดับ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้าน ต่าง ๆ มากมายในหมู่บ้านหินแตก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งที่จะ ศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมที่มีต่อครอบครัว และชุมชนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดินในการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยคาดหวังว่าผลของการศึกษานี้จะเกิดประโยชน์ 2 ประการ คือ ประการแรกทำให้เข้าใจสถานการณ์ของชุมชนด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และประการที่สองคือ สามารถจะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้อย่างวางแผน และกำหนดนโยบาย ในการพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชากรในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในชุมชน
- 1.2.2 เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านเศรษฐกิจที่มีต่อ ครอบครัวและชุมชน
- 1.2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านสังคมที่มีต่อ ครอบครัวและชุมชน

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ทำให้ทราบถึงปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในชุมชน
- 1.3.2 ทำให้ทราบถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านเศรษฐกิจที่มีต่อครอบครัวและชุมชน
- 1.3.3 ทำให้ทราบถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านสังคมที่มีต่อครอบครัวและชุมชน
- 1.3.4 ทำให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตของประชากรในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

- 1.4.1 การศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมที่มีต่อครอบครัวและชุมชนชนบท ผู้ศึกษาทำการศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการปลูกบอ เป็นการปลูกมันสำปะหลัง และเปลี่ยนจากการปลูกมันสำปะหลัง เป็นการปลูกอ้อย ในเขตชนบท เท่านั้น
- 1.4.2 การศึกษาจะศึกษาเฉพาะผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตพื้นที่หมู่บ้านหินแตก ตำบลนางาม อำเภอัญญาศรี จังหวัดขอนแก่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2536
- 1.4.3 ระยะเวลาในการเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อการศึกษา คือ ไม่มีผลทำให้การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและชุมชนแตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะประชากรในหมู่บ้านหินแตก หมู่ที่ 7 ตำบลนางาม อำเภอัญญาศรี จังหวัดขอนแก่น สำหรับขอบเขตของการศึกษานั้น จะให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ บอ มันสำปะหลัง และอ้อย และผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ที่มีต่อครอบครัวและชุมชน

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน หมายถึง ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ปอ มันสำปะหลัง และอ้อย ซึ่งจะรวมถึงกระบวนการการผลิต และการใช้เทคโนโลยีในการผลิต

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ รายจ่าย ภาวะหนี้สิน และการอพยพแรงงานของครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรายได้ที่ได้จากการขายผลผลิตพืชเศรษฐกิจแต่ละชนิด ได้แก่ ปอ มันสำปะหลัง และอ้อย

การเปลี่ยนแปลงด้านรายจ่าย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรายจ่ายในการลงทุน รายจ่ายในชีวิตประจำวัน รายจ่ายเป็นครั้งคราว และรายจ่ายในการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก

รายจ่ายในการลงทุน หมายถึง รายจ่ายในด้านการลงทุนในการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ การซื้อปุ๋ย ซื้อพันธุ์พืช ค่าจ้างดายหญ้า ค่าจ้างไถไร่ ค่าจ้างในการเก็บพืชผล และค่าขนส่งผลผลิตของครอบครัว

รายจ่ายในชีวิตประจำวัน หมายถึง รายจ่ายในการซื้อข้าวสาร ค่ากับข้าว ค่ารถ ค่าเชื้อเพลิงของครอบครัว

รายจ่ายเป็นครั้งคราว หมายถึง การใช้จ่ายเงินในการซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ค่าเดินทาง รักษาพยาบาล กิจกรรมบันเทิง การทำบุญ ค่าไฟฟ้า ยาสีฟัน สบู่ แป้ง ยาสระผม ฯลฯ

รายจ่ายในการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก หมายถึง การใช้จ่ายเงินซื้อ โทรศัพท์ พัดลม วิทยุ ตู้เย็น จักรยาน มอเตอร์ไซด์ และรถยนต์

ภาวะหนี้สิน หมายถึง ภาวะการกู้ยืมเงินอันเกิดจากรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และเป็นการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการปลูกพืชเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน

การอพยพแรงงาน หมายถึง การย้ายถิ่นของสมาชิกครอบครัวที่อายุ 15-45 ปี ไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของชุมชน หมายถึง ภาวะการเปลี่ยนแปลงในด้านการบริโภค ภาวะหนี้สิน และการอพยพแรงงานของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงด้านการบริโภค หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคจากการหาอาหารจากธรรมชาติเพื่อการบริโภค มาเป็นการพึ่งพิงตลาดทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน

ผลกระทบด้านสังคมต่อครอบครัว หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวและความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวในด้านบทบาทการเชื่อฟังพ่อแม่

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติในการช่วยเหลือในยามเจ็บป่วย ช่วยเหลือในด้านการเงินและการช่วยเหลือกันในการปลูกพืชเศรษฐกิจ

กระบวนการผลิต หมายถึง ขั้นตอน ระยะเวลาและเทคโนโลยีในการปลูกพืชเศรษฐกิจ

เทคโนโลยีในการผลิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตโดยการรับสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ในเรื่องของการใช้พันธุ์พืชชนิดใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้รถไถในการปลูกพืชเศรษฐกิจ และการใช้รถบรรทุกผลผลิตไปจำหน่าย

ผลกระทบด้านสังคมต่อชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี และกิจกรรมพัฒนาในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในชุมชนในการช่วยเหลือกันในยามเจ็บป่วย การช่วยเหลือด้านการเงิน การช่วยเหลือด้านแรงงานในการปลูกพืชเศรษฐกิจ

การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี หมายถึง ภาวะการที่สมาชิกในชุมชนบริจาคเงินทำบุญ การทำบุญตักบาตร และการไปร่วมงานบุญประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา หมายถึง ภาวะการที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ การสมทบแรงงาน การสมทบเงินในการพัฒนาชุมชน